

УДК 78.031.4:784.5

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/86-2-15>

Олена ЛЕСНИК,

orcid.org/0000-0002-4875-3832

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки

Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

(Одеса, Україна) a.lesnik.66@gmail.com

Олена МАРГІНА,

orcid.org/0000-0002-8603-2569

старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки

Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

(Одеса, Україна) kantilena69@ukr.net

Світлана ІРИГІНА,

orcid.org/0000-0001-9773-0752

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри вокально-хорової підготовки

Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

(Одеса, Україна) lavrikos.music@gmail.com

ВЗАЄМОДІЯ НАРОДНОЇ МУЗИКИ З КЛАСИЧНОЮ ТРАДИЦІЄЮ В УКРАЇНІ: СИНТЕЗ ФОЛЬКЛОРУ ТА АКАДЕМІЧНОЇ МУЗИКИ В ВОКАЛЬНО-ХОРОВОМУ МИСТЕЦТВІ

У статті авторами комплексно досліджується проблема взаємодії української народної музики з класичною академічною традицією у контексті вокально-хорового мистецтва. Зазначено, що процеси взаємодії народної музики з класичною традицією є фундаментальною складовою розвитку національних музичних культур.

Розглядаються історичні передумови, основні стильові тенденції, ключові постаті та сучасні напрями синтезу фольклорних елементів й академічних композиторських технік в українській хоровій творчості. Новизна дослідження полягає у системному аналізі еволюції синтезу народної та академічної музики в українському вокально-хоровому мистецтві, починаючи від перших професійних обробок фольклору у ХІХ столітті до сучасних експериментальних творів. Вперше здійснюється типологізація основних стильових моделей синтезу, виокремлюються домінуючі художні прийоми, простежується їхня трансформація у часі. Особливу увагу приділено аналізу творчості композиторів нового покоління, які активно використовують сучасні академічні техніки для інтерпретації архаїчних форм українського фольклору, виявляючи нові аспекти взаємодії традиції та інновації.

Результати дослідження демонструють складний, багатогранний процес взаємодії народної музики з класичною традицією в українському вокально-хоровому мистецтві, що призвів до формування самобутнього національного стилю. Виявлені стильові тенденції та проаналізована творчість ключових композиторів ілюструють різні підходи до синтезу фольклорних та академічних елементів, від прямих цитувань до глибокого переосмислення народнописенної інтонаційності у контексті сучасних композиторських технік. Особлива увага приділяється аналізу сучасних тенденцій, що свідчать про продовження активного творчого діалогу з національною музичною спадщиною та пошуку нових форм її художньої інтерпретації.

Ключові слова: *народна музика, класична традиція, академічна музика, вокально-хорове мистецтво, хорова творчість.*

Olena LIESNIK,
 orcid.org/0000-0002-4875-3832
 Candidate of Pedagogical Sciences,
 Senior Lecturer at the Department of Vocal and Choral Training
 South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky
 (Odesa, Ukraine) a.lesnik.66@gmail.com

Olena MARHINA,
 orcid.org/0000-0002-8603-2569
 Senior Lecturer at the Department of Vocal and Choral Training
 South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky
 (Odesa, Ukraine) kantilena69@ukr.net

Svitlana IRYHINA,
 orcid.org/0000-0001-9773-0752
 Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
 Associate Professor at the Department of Vocal and Choral Training
 South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky
 (Odessa, Ukraine) lavrikos.music@gmail.com

INTERACTION OF FOLK MUSIC WITH THE CLASSICAL TRADITION IN UKRAINE: THE SYNTHESIS OF FOLKLORE AND ACADEMIC MUSIC IN VOCAL AND CHORAL ARTS

In the article, the authors comprehensively study the problem of interaction between Ukrainian folk music and the classical academic tradition in the context of vocal and choral art. It is noted that the processes of interaction between folk music and the classical tradition are a fundamental component of the development of national musical cultures.

The historical background, main stylistic trends, key figures and modern directions of synthesis of folklore elements and academic compositional techniques in Ukrainian choral art are considered. The novelty of the study lies in the systematic analysis of the evolution of the synthesis of folk and academic music in Ukrainian vocal and choral art, from the first professional arrangements of folklore in the nineteenth century to contemporary experimental works. For the first time, the author typologises the main stylistic models of synthesis, identifies the dominant artistic techniques, and traces their transformation over time. Particular attention is paid to the analysis of the works of the new generation of composers who actively use modern academic techniques to interpret archaic forms of Ukrainian folklore, revealing new aspects of the interaction between tradition and innovation.

The results of the study demonstrate a complex, multifaceted process of interaction between folk music and the classical tradition in Ukrainian vocal and choral art, which led to the formation of an original national style. The identified stylistic tendencies and analysed works of key composers illustrate different approaches to the synthesis of folklore and academic elements, from direct quotations to a deep rethinking of folk song intonation in the context of modern compositional techniques. Particular attention is paid to the analysis of contemporary trends that testify to the continuation of an active creative dialogue with the national musical heritage and the search for new forms of its artistic interpretation.

Key words: folk music, classical tradition, academic music, vocal and choral art, choral creativity.

Постановка питання в загальному вигляді. Процеси взаємодії народної музики з класичною традицією є фундаментальною складовою розвитку національних музичних культур. В Україні ця взаємодія має глибокі історичні корені й відзначається особливою інтенсивністю і самобутністю, особливо яскраво проявляючись у вокально-хоровому мистецтві. Актуальність дослідження цієї проблематики зумовлена зростаючим інтересом до національної культурної спадщини, необхідністю осмислення шляхів її розвитку та інтеграції у сучасний мистецький контекст. У контексті дослідження взаємодії народної музики з класичною традицією в Україні, зокрема синтезу фольклору

й академічної музики у вокально-хоровому мистецтві, ключовим методологічним інструментом виступив культурологічний підхід. Застосування методу логічного аналізу, спрямованого на реконструкцію структурного стану досліджуваного феномену як результату еволюції системи, тобто його історично сформованого функціонування та подальшого розвитку, дозволило здійснити комплексний аналіз мультинаціональних впливів на складові музичної культури України. Цей аналіз здійснювався шляхом опрацювання релевантної історичної, мистецтвознавчої, культурологічної літератури, присвяченої зазначеній тематиці. Водночас, метод синтезу забезпечив можливість

осмислення складових розвитку музичної культури України як системної цілісності, сприяючи виявленню закономірностей їхньої інтеракції в контексті досліджуваної взаємодії.

Мета статті - аналіз основних форм і тенденцій синтезу української народної музики та академічної традиції у вокально-хоровому мистецтві, виявлення ключових постатей і творчих здобутків у цій сфері.

Аналіз наукових досліджень. Проблематика вокально-хорового навчання перебуває в центрі наукового інтересу вітчизняних фахівців, включаючи співаків, хормейстерів та педагогів-теоретиків. Серед авторитетних дослідників у цій галузі слід відзначити вагомий внесок В. Антонюка, В. Карпося, М. Кушки, Н. Кьон, Т. Пляченко, Ю. Юцевича та інші.

Основна частина дослідження. Перші прояви усвідомленого звернення до українського фольклору в академічній музиці датуються ХІХ століттям і пов'язані з піднесенням національної самосвідомості та розвитком етнографічних досліджень. Композитори цього періоду, такі як Микола Лисенко, Станіслав Людкевич, Кирило Стеценко, вбачали у народній пісні невичерпне джерело мелодичних, ритмічних і ладових особливостей, які могли б стати основою для створення національного музичного стилю. Їхня діяльність започаткувала процес професійної обробки народних пісень для хорового виконання, що передбачало гармонізацію, фактурне збагачення та адаптацію до академічних виконавських стандартів, зберігаючи при цьому автентичність мелодичного матеріалу. Подальший розвиток синтезу фольклору та академічної музики у вокально-хоровому мистецтві України пов'язаний з творчістю таких видатних композиторів, як Олександр Кошиць, Яків Степовий, Левко Ревуцький, Борис Лятошинський, Мирослав Скорик, Євген Станкович, Леся Дичко та багатьох інших. Кожен з цих митців вніс свій унікальний внесок у збагачення національного хорового репертуару, поєднуючи глибинне розуміння народної музичної традиції з майстерністю академічної композиторської техніки. Їхні хорові твори відзначаються високим художнім рівнем, емоційною виразністю та яскравою національною ідентичністю.

У зверненні до ґрунтовних понять, що стосуються вокально-хорової культури, хорового мистецтва, пропонуються такі визначення: хорова творчість розглядається як будь-яка організована форма співацької інтонаційно-художньої діяльності колективу людей, незалежно від його статусу (самодіяльний, аматорський, професійний, народний чи ака-

демічний), спрямована на продукування духовних цінностей (Бенч-Шокало, 2002). У найбільш узагальненому вигляді в системі «хорова творчість» виокремлюються наступні функціональні рівні:

– Композиторський рівень: передбачає процес генерації інтонаційно-художньої ідеї та її фіксацію у вигляді графічної партитури, що є матеріалізацією змісту музичного висловлювання.

– Виконавський рівень: охоплює декодування графічних символів партитури та їхню художню інтерпретацію й відтворення засобами вокально-хорового мистецтва.

– Рецептивний (слухацький) рівень: характеризується процесом емоційного відгуку та естетичного переживання музичного твору, під час якого актуалізується емоційна енергія, що становить сутність людських почуттів.

У контексті дослідження взаємодії народної музики з класичною традицією в Україні, сучасна хорова творчість виразно демонструє плюралізм художньо-стильових систем та оперування різноманітними інтонаційно-жанровими моделями, художньо-інтонаційними символами, мовними засобами та специфікою мовлення (Соколова, 2019). Провідним принципом творчості в сучасній хоровій музиці та хоровій культурі загалом постає явище художньо-стильового синтезу, в основі якого спостерігаються особливі форми естетичної, інтонаційно-експресивної, жанрово-стильової взаємодії. Саме синтетичні позиції в їхній художньо-стильовій проєкції уможливають залучення до творчого процесу в хоровій галузі структурних, образних, інтонаційно-мовленнєвих та інших чинників і закономірностей як споріднених (театр, література, танець), так і віддаленіших видів мистецтв (кіно, живопис, світлодизайн); національних традицій поетичної, музичної й танцювальної культури; окремих творчих технік, особливостей різноманітних жанрово-стильових форм, інтонацій, музично-риторичних фігур тощо.

Особливу роль у популяризації й інтерпретації української хорової музики відіграли видатні хорові диригенти, такі як Олександр Кошиць, Дмитро Котко, Павло Муравський, Євген Савчук, які своєю виконавською майстерністю сприяли утвердженню української хорової школи на вітчизняній та світовій мистецькій сцені.

Аналіз наукової літератури дозволяє прийти до висновку, що синтез народної та класичної музики у вокально-хоровому мистецтві України характеризується різноманітними стильовими рішеннями. Серед основних тенденцій можна виокремити:

– *Пряме цитування фольклорних мелодій.* Композитори використовують автентичні народні

пісні як тематичний матеріал для своїх хорових творів, зберігаючи їхню мелодичну основу та ритмічну структуру.

– *Імітація народнопісенної манери.* Академічні композитори створюють мелодії, що за своїм характером, ладо-інтонаційними особливостями та ритмікою нагадують народні пісні, але є оригінальними авторськими творами.

– Використання фольклорних жанрів і форм. Адаптація народних пісенних жанрів (наприклад, веснянок, колядок, щедрівок, дум) до академічної хорової фактури, іноді з розширенням їхніх структурних меж.

– *Поєднання фольклорних та академічних технік композиції.* Застосування складних гармонічних структур, поліфонічних прийомів та розвинених форм у поєднанні з характерними народнопісенними ладами, ритмами та інтонаціями.

– *Вплив народної інструментальної музики.* Імітація звучання народних інструментів (наприклад, бандури, цимбалів, сопілки) у хоровій фактурі через специфічні темброві та артикуляційні рішення.

Зазначимо, що у сучасному українському вокально-хоровому мистецтві традиція синтезу фольклору та академічної музики продовжує розвиватися. Композитори нового покоління звертаються до різноманітних пластів народної музичної спадщини, експериментують з новими формами, виразними засобами, поєднуючи автентичний фольклор з сучасними академічними техніками. Показовим прикладом є хорові обробки народних пісень Лесі Дичко, яка у своїй творчості зберігає мелодичну основу фольклору, але збагачує її оригінальною гармонізацією та тембровим колоритом, притаманним сучасній академічній музиці. Її твори часто вирізняються емоційною насиченістю та яскравою національною ідентичністю. Зростає інтерес до обробок архаїчних форм народного співу, духовних кантів, інструментальних награвань, що відкриває нові горизонти для творчих пошуків. Важливим аспектом сучасного розвитку є також активна діяльність хорових колективів, які спеціалізуються на виконанні української музики, сприяючи її популяризації та збереженню національної культурної ідентичності.

У контексті дослідження синтезу народної та академічної музики у вокально-хоровому мистецтві України, науковий інтерес до новаційних та експериментальних процесів у сучасній хоровій творчості зумовлений трьома ключовими чинниками:

1) композиторським пошуком тембро-сонористичних, регістрово-фактурних, поліладових та біфункціональних гармонічних рішень, інто-

наційно-мовленнєвих елементів, розширенням жанрово-стильових трансформацій і авторськими просторово-візуальними ремарками;

2) виконавською практикою, що характеризується інтонаційно-тембровою взаємодією співацьких стилів, звуконаслідуванням, театралізацією, інсценізацією, пластичною, світло-візуальною інтеграцією, зумовлюючи специфічні виконавські труднощі та потребу в диригенті-режисері нового формату й артистично-акторі, а також в систематизації художніх експериментів;

3) еволюцією глядацької рецепції до рівня співтворчості, що стимулює поширення театралізованих, медійних та віртуальних синтез-форматів хорового виконавства.

У контексті дослідження взаємодії народної музики з класичною традицією в Україні, зокрема синтезу фольклору та академічної музики у вокально-хоровому мистецтві, особливої уваги заслуговує концепція взаємозворотності минулого та майбутнього в музичній культурі ХХ століття (Торба, 1999). Згідно з твердженням дослідника, новаторство сучасної музики полягає не лише в її актуальності, але й у тому, як історичний музичний матеріал піддається інтенсивному аналізу та переосмисленню крізь призму історизованої композиторської свідомості. Таким чином, усталені музичні форми й ідіоми перестають бути статичними даностями, трансформуючись у проблемні питання, а готові рішення еволюціонують у проекти майбутнього.

Узагальнивши вищезазначене, можна стверджувати, що синтез народної та академічної музики в українському вокально-хоровому мистецтві є яскравим прикладом такої взаємозворотності. Композитори звертаються до глибинних пластів фольклорної спадщини, не просто цитуючи автентичні мелодії, а й активно переосмислюючи їх у контексті сучасних академічних технік. Таким чином, елементи минулого (народні пісні, обряди, інтонації) стають не лише об'єктом дослідження, але й активним матеріалом для творчих експериментів, визначаючи нові напрямки розвитку хорового мистецтва в майбутньому. Цей процес передбачає не лише збереження національної ідентичності, але й збагачення світового музичного контексту унікальними синтетичними формами.

Не менш важливо зазначити і питання формування нових діяльнісних типів вокально-хорових диригентів – аналітичного (герменевтичного), театрального-ігрового (перформансового), антрепризного (проектного) – та значні зміни, глибокі трансформації й глобальне розширення їхніх функцій. Вищезазначені типи диригентів відіграють важ-

ливу роль у процесі синтезу фольклору та академічної музики. Диригент аналітичного (герменевтичного) типу глибоко досліджує першоджерела народної музики, виявляючи її автентичні інтонаційні, ритмічні та ладові особливості, а також контекстуалізує їх у межах академічної хорової партитури, забезпечуючи розуміння та автентичне відтворення фольклорного матеріалу. Він виступає не лише як інтерпретатор, але й як дослідник, що сприяє збереженню та науково обґрунтованому впровадженню фольклорних елементів у сучасний хоровий репертуар. Диригент театраль-но-ігрового (перформансового) типу активно використовує елементи театралізації, інсценізації та перформансу для створення синтетичних хорових вистав, де народна музика може поєднуватися з пластикою, світловими ефектами та візуальними образами, набуваючи нових інтерпретаційних граней та розширюючи аудиторію сприйняття фольклорної традиції через сучасні сценічні форми. Диригент антрепризного (проектного) типу виступає як ініціатор та організатор масштабних мистецьких проєктів, спрямованих на популяризацію синтезу народної та академічної музики. Він координує співпрацю композиторів, виконавців, режисерів та інших митців, сприяючи створенню інноваційних хорових програм, що поєднують традиційний фольклор з сучасними академічними тенденціями

та залучають широку громадськість до національної музичної спадщини. Таким чином, еволюція ролі хорового диригента в сучасній Україні є важливим чинником активізації процесів синтезу народної та академічної музики, сприяючи появі нових художніх форм та розширюючи можливості інтерпретації національної музичної традиції у вокально-хоровому мистецтві.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Взаємодія народної музики з класичною традицією є визначальним чинником розвитку українського вокально-хорового мистецтва. Синтез фольклорних елементів і академічних композиторських технік протягом століть призвів до створення унікального, багатогранного хорового репертуару, що відображає національний характер, духовність та багату культурну спадщину українського народу. Творчість видатних композиторів і диригентів, їхнє глибоке розуміння народної музики, майстерне володіння академічними знаннями, стали запорукою формування самобутньої української хорової школи, яка продовжує розвиватися й збагачуватися новими творчими здобутками у сучасному мистецькому просторі. Подальші дослідження цієї проблематики сприятимуть глибшому розумінню процесів взаємодії культурних традицій та їхнього значення для збереження й розвитку національної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко О. Трансформація музичної освіти і культури: традиція і сучасність. Тези і матеріали Міжнародної науково-творчої конференції. 2022.
2. Бенч-Шокало О. Український хоровий спів: Актуалізація звичаєвої традиції. Київ: Ред. журн. «Укр. світ», 2002. 440 с.
3. Торба О. Українська хорова музика в контексті сучасних тенденцій функціонування національної музичної культури. Україна на порозі III тисячоліття: духовність і художньо-естетична культура. К., 1999. т. 14. с. 456–462.
4. Українська народна музична творчість : навч. посібник / упоряд. Л. С. Соколова. Харків : Друкарня МАДРИД, 2019. 126 с.
5. Ярошенко І. В. Музичне краєзнавство Західної України XIX–XX століть: професійно-хорове мистецтво Буковини: Навч. посіб. Київ: «Білий Тигр», 2015. 220 с.

REFERENCES

1. Babenko O. (2022). Transformatsiia muzychnoi osvity i kultury: tradytsiia i suchasnist [Transformation of music education and culture: tradition and modernity]. Tezy i materialy Mizhnarodnoi naukovo-tvorchoi konferentsii. [in Ukrainian].
2. Bench-Shokalo O. (2002). Ukrainskyi khorovyi spiv: Aktualizatsiia zvychaievoi tradytsii [Ukrainian choral singing: Actualisation of the customary tradition]. Kyiv: Red. zhurn. «Ukr. svit», 440 s. [in Ukrainian].
3. Torba O. (1999). Ukrainska khorova muzyka v konteksti suchasnykh tendentsii funktsionuvannia natsionalnoi muzychnoi kultury [Ukrainian choral music in the context of modern trends in the functioning of national musical culture]. Ukraina na porozii III tysiacholittia: dukhovnist i khudozhno-estetychna kultura. K., 14. s. 456–462 [in Ukrainian].
4. Ukrainska narodna muzychna tvorchist : navch. Posibnyk [Ukrainian folk music creativity: a study guide] / uporiad. L. S. Sokolova. Kharkiv : Drukarnia MADRYD, 2019. 126 s. [in Ukrainian].
5. Yaroshenko I. V. (2015). Muzychne kraieznavstvo Zakhidnoi Ukrainy XIX–XX stolit: profesiino-khorove mystetstvo Bukovyny: Navch. Posib [Musical local lore of Western Ukraine of the nineteenth and twentieth centuries: professional choral art of Bukovyna: Study guide.]. Kyiv: «Bilyi Tyhr», 220 s. [in Ukrainian].